

مدل های مفهومی در پژوهش های علم سنجی:

میکرو، مزو، ماکرو

نویسندگان:

دکتر رحیم علیجانی، دکتر هادی شمس مقدم، دکتر داداله بهمند

دکتر حمید قاضی زاده خلیفه، صر صادقیان، پرویز پادمهر

(اعضای هیئت علمی دانشگاه پیام نور)

انتشارات نامه ی پارسی

۱ ۳ ۹ ۶

عنوان و نام پدیدآور	: مدل‌های مفهومی در پژوهش‌های علم‌سنجی: میکرو، مزو، ماکرو / نویسندگان رحیم علیجانی ... [و دیگران].
مشخصات نشر	: شیراز: نامه پارسی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ج، ۱۵۸ ص: جدول.
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
شابک	: 978-600-8638-34-6
یادداشت	: نویسندگان رحیم علیجانی، هادی شریف‌مقدم، داداله بهمند، حمید قاضی‌زاده‌خلیفه، ناصر صادقیان، پرویز پادمهر.
یادداشت	: پشت جلد به انگلیسی: Rahim Alijani ... [et al.]. Conceptual models in scientometric research: micro, meso, macro
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۴۱] - ۱۴۹.
موضوع	: انتشارات علمی - ارزشیابی
موضوع	: Science publishing -- Evaluation
شناسه افزوده	: علیجانی، رحیم، ۱۳۴۷ -
شناسه افزوده	: Alijani, Rahim
رده بندی کنگره	: ۲۲۸۶/ع۸م۴ ۱۱۰۴
رده بندی دیویی	: ۰۷۰/۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۶۵۳۵

شیراز، میدان شهرداری، خ نماز، جنب بانک تجارت شعبه پیروزی، طبقه اول
تلفکس: ۰۷۱۳۲۲۳۱۲۸۰ - ۰۷۱۶۴۸۷۰۷۱۱ / ۰۷۱۶۴۸۷۰۷۱۱ Nameye-parsi@yahoo.com

□□□

مدل‌های مفهومی

پژوهش‌های علم‌سنجی:

میکرو، مزو، ماکرو

دکتر رحیم علیجانی، دکتر هادی شریف مقدم، دکتر ناصر صادقیان، دکتر پرویز پادمهر

دکتر حمید قاضی‌زاده خلیفه، ناصر صادقیان، پرویز پادمهر

□□□

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۶ / شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

صفحه‌آرایی و طرح جلد: جمشید رضایی

چاپ و صحافی: تک برگ

شابک: ۳۴-۶-۸۶۳۸-۹۷۸-۶۰۰ / قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

□□□

آماده‌سازی پیش از چاپ: مؤسسه‌ی کتاب آرایان پارس

تلفکس ۰۷۱۶۴۸۷۰۷۱۱ - ۳۲۲۳۱۲۸۰

ketab.arayan@gmail.com

□□□

Printed in the Islamic Republic of Iran- Shiraz

حق چاپ محفوظ است.

مقدمه

علم‌سنجی یا اصطلاح‌گذاری جامع‌تر موجود، مطالعات سنجش کمی، در سال‌های اخیر به‌گونه‌ای در کشور پیشرفت کرد است به هم می‌توانیم بگوییم منسجم بوده است و هم غیر آن. اگر بگوییم منسجم بوده است، این را می‌توانی از درس، دروس، گرایش، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و مراکزی دانست که تا چند سال قبل در حوزه علم‌سنجی کشور وجود نداشتند، اما این مقبولیت به وجود آمده است که این حوزه باید رشد کند و جالب است که علاقه‌مندان زیاد و قابل‌توجهی را هم در کشور به خود جلب کرده است.

اما در همین راستا می‌توان به عدم انسجام هم در این حوزه در کشور اشاره کرد، از آن جمله است که برخی دروس این گرایش تکرار در تکرار است، یا کاربردی نیست و شاید به‌سختی بتواند حرفه‌مندان توانا را به جامعه معرفی کند. در رابطه با مراکز علم‌سنجی هم که در کشور به وجود آمده است و عمدتاً در دانشگاه‌ها قرار دارند می‌توان گفت که آیین‌نامه یا دستورالعمل جامعی از نهادهای بالادستی و مثلاً وزارت خانه‌ها قابل‌رویت نمی‌باشد و بنابراین امور به صورت سلیقه‌ای تا حدود قابل‌توجهی پیش رفته است. همچنین است که چنانکه در بخشی از محتوای این کتاب عیان خواهد شد در گروه‌های غیرکتابداری و اطلاع‌رسانی و از آن جمله در گروه‌های فنی و مهندسی هم پایان‌نامه‌های علم‌سنجی داخل کشور نگارش یافته و دفاع هم شده است. همچنین است که هنگامی در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی‌زبان اینترنتی جستجو می‌کنیم، مقالات زیادی بازایی می‌شوند که وابستگی سازمانی نویسندگان آن‌ها، گروه‌های غیرکتابداری و از گروه‌های بسیار متنوع دانشگاهی اعم از علوم پایه، فنی مهندسی، پزشکی و غیره بوده است.

هنگامی که در اواسط دهه ۸۰ یکی از مؤلفان کتاب جاری، کتاب «مطالعات سنجش کمی» را می‌نوشت، در مقدمه پیشنهاد کرد که گروه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی داخل کشور باید به سمت و سوئی بروند که گرایشی را برای این حوزه تعریف کنند و همچنین دروسی را در مقاطع

مختلف رشته کتابداری برای آموزش علم‌سنجی تدارک ببینند که خوشبختانه چنین شد. با توجه به آنچه گفته شد و علایقی که علم‌سنجی در داخل کشور به خود جلب کرده است در این کتاب پیشنهاد نویسندگان این است که دروسی را برای سایر رشته‌های دانشگاهی در حوزه علم‌سنجی تعریف کنند تا همگان بتوانند آموزش نظام‌مند در این حوزه را جذب کنند و نظام‌مندتر و خلاق‌تر وارد وادی پژوهش در حوزه علم‌سنجی شوند. به این ترتیب می‌توان انتظار داشت درحالی که یک جغرافیادان، حقوق‌دان، پزشک و ... در رشته اصلی خود فعالیت پژوهشی انجام دهد، به تحلیل‌های علم‌سنجی در رشته خود پرداخته و علاوه بر نشان دادن نقاط ضعف و قوت رشته خود، زمینه تولید علم بیشتر را هم برای خود و هم برای جامعه فراهم کند. این کتاب در این راستا توسط نویسندگان تهیه و تدارک شده است.

در این کتاب مسائل مرتباً با نگاهی و پژوهش در حوزه علم‌سنجی تحت عنوان مدل‌های مفهومی، با وضوح و روشنی تبیین شده است. ملاک‌ها و معیارها توضیح داده شده است و مدل‌ها و روش‌ها تشریح شده است. فرآیند عالمانه پژوهشی علم‌سنجی و انواع آن قدم‌به‌قدم تشریح و بیان شده است. این کتاب سعی می‌کند تا علاوه بر معرفی رشته‌ها و گرایش‌های دانشگاهی را به فعالیت‌های نظام‌مند علم‌سنجی تشویق کند. بن‌مایه‌ها را در اختیار آن‌ها قرار دهد و از کار تکراری و غیرخلاقانه جلوگیری کند. به این ترتیب مخاطب این کتاب علاوه بر دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد، همه عرصه این یادگیری سیستماتیک این حوزه می‌باشد.

اکنون که نگارش این کتاب به لطف خداوند و همکاری و تعاون به پایان رسیده است، ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که سیستم پژوهش در حوزه علم‌سنجی دائماً در حال تغییر و تحول می‌باشد. زمانی فقط این امور از طریق دستی امکان‌پذیر بود و با ظهور پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته، از طریق آن‌ها هم امکان‌پذیر شد. سپس وب جهان‌گستر خودمای جدید را در این حوزه معرفی کرد و بعد از آن هم نرم‌افزارهای آفلاین و آنلاین، به این ترتیب منتهی به انتظار داشت که در آینده هم چه دور و چه نزدیک، تحولاتی که از آن فعلاً بی‌خبر هستیم رخ دهد. که بار دیگر دگرگونی‌های در این حوزه به وجود آورد. به این ترتیب پژوهشگران علاقه‌مند این حوزه دعوت می‌شوند تا با رصد کردن آنچه در حال رخ دادن است و آنچه در آینده رخ خواهد داد، زمینه‌های بحث، تبادل اطلاعات، پژوهش و نگارش در حوزه اعلامی این کتاب را دنبال کنند.

ان شاء الله

مؤلفان - شیراز - تابستان ۱۳۹۶

فهرست مطالب

مقدمه	ج
فصل یکم: تشریح مدل های مفهومی	۱
مقدمه	۱
مشخصات مدل های مفهومی	۲
فصل دوم: تبیین علمی سنجی و حوزه های مرتبط	۵
فصل سوم: فلسفه تشریح مدل های مفهومی در پژوهش های علمی سنجی	۱۱
فصل چهارم: تبیین اصطلاحات میکرو، مزو و ماکرو	۱۷
میکرو	۱۷
مزو	۱۸
ماکرو	۱۹
سطح تحلیل	۱۹
فصل پنجم: چرایی علمی سنجی از منظر چالشی	۲۵
فصل ششم: تبیین شاخص ها و معیارها	۳۵
مقدمه	۳۵
قوانین کتاب سنجی	۳۶
قانون لونتکا	۳۶

۳۷	قانون زیر
۳۷	قانون بردفورد
۳۷	تحلیل استنادی
۳۹	استادات و دلایل استناد
۴۰	مطالعه پیمایشی
۴۰	تحلیل نظری
۴۱	تحلیل شبکه‌ای
۴۱	تحلیل محتوا
۴۱	ارزیابی عملکرد پژوهشی
۴۲	نظام‌های اطلاعاتی و مطالعات سنجشی
۴۳	پایگاه‌های اطلاعاتی استنادی
۴۳	تولید علمی
۴۴	خود استنادی
۴۴	انواع خود استنادی
۴۴	۱. خوداستنادی ملی
۴۴	۲. خوداستنادی نویسنده
۴۴	۳. خود استنادی مجله
۴۵	۴. خود استنادی سازمانی
۴۵	۵. خود استنادی زبانی
۴۵	۶. خود استنادی کشور
۴۵	۷. خود استنادی رشته‌ای
۴۵	رتبه‌بندی دانشگاه‌ها
۴۶	ضریب تأثیر
۴۷	ضریب تأثیر یکپارچه
۴۷	ضریب تأثیرگذاری مجله‌ها
۴۷	عامل ویژه
۴۸	ویژگی‌های عامل ویژه
۴۸	مشارکت علمی و پژوهشی
۴۹	مشارکت گروهی
۵۰	نیم‌عمر مجله

هم تألیفی ۵۰

هم تألیفی و استناد ۵۰

فصل هفتم: مدل مفهومی مطالعات علم‌سنجی فردی ۵۳

تحلیل این سطح ۶۰

یافته‌های پژوهش ۶۴

فصل هشتم: مدل مفهومی علم‌سنجی گروه/ها ۷۱

مشکلات مربوط به شاخص‌ها ۷۵

تحلیل این سطح ۷۷

فصل نهم: مدل مفهومی علم‌سنجی مدرک / مدرک ۸۱

تحلیل این سطح ۸۸

فصل دهم: مدل مفهومی علم‌سنجی رای دانشگاه‌ها و مؤسسات ۹۱

یافته‌های پژوهش ۹۴

تحلیل این سطح ۱۰۶

فصل یازدهم: مدل مفهومی علم‌سنجی برای حرکت علمی ۱۰۷

یافته‌های پژوهش ۱۰۹

تحلیل این سطح ۱۱۷

فصل دوازدهم: مدل کیفی علم‌سنجی در تولیدات ۱۱۹

فصل سیزدهم: مطالعات علم‌سنجی در ایران و بین‌الملل ۱۲۳

میزان حضور گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی در میان تولیدکنندگان علم در خارج ۱۲۴

میزان حضور گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران در میان تولیدکنندگان علم در داخل ۱۲۴

چگونگی انجام پژوهش‌های علم‌سنجی در خارج ۱۲۵

پژوهش‌های علم‌سنجی در داخل ۱۲۵

مطالعات علم‌سنجی در خارج از کشور ۱۲۶

مطالعات علم‌سنجی توسط پژوهشگران ایرانی ۱۲۶

تفاوت‌ها در مطالعات علم‌سنجی در خارج ۱۲۷

روش مطالعات علم‌سنجی در ایران ۱۲۷

۱۲۸	تحلیلی بر پایان‌نامه‌های علم‌سنجی
۱۳۱	انواع مطالعات علم‌سنجی در پایان‌نامه‌های خارجی و داخلی
۱۳۵	فصل چهاردهم: خلق و تشریح یک اصطلاح: مدرک‌سنجی
۱۳۵	مقدمه
۱۴۱	منابع گزیده
۱۴۱	منابع فارسی
۱۴۳	منابع لاتین